PLAKBOEK

HENDRIK JAN POPPING

VANAF DE TIJD DAT DE SAKSEN DE BAAS WAREN.

68 T/M 98

68

L Schaumburg
Foeremeren

15

Albrecht werd spoedig gewaarschuwd, dat zijn zoon te Franeker door de Friezen werd belegerd. Hij bevond zich te Augsburg op een rijksdag. Met steun der daar aanwezige vorsten en graven had hij spoedig een leger op de been, waarmee hij tot ontzet van zijn zoon oprukte. We zullen het verloop van den tocht en den strijd, die men o.a. uitvoerig in de gedenkschriften van v. ~~Schouwenburg~~ kan vinden, niet ~~vermelden~~, doch volstaan met de vermelding, dat de Friezen voor Franeker werden verslagen en daar 500 man aan dooden verloren.

Na het ontzet trokken de Sakkers op Leeuwarden aan, dat genomen en geplunderd werd. Albrecht „plunderde en bezette de stad weder, trok daarna van de eene stad naar de andere; men deed geen afweer en was in zoo grooten schrik, dat men zich noch in Oost-, noch in West-Friesland, noch in de Zevenwouden veilig achtte, en velen naar Groningen vluchtten. De hertog echter liet zich in het geheele land opnieuw huldigen en men moest hem wegens de ontrouw die men hem had getoond en omdat men hertog Hendrik had belegerd, zestig duizend gulden geven". *)

„De overwinning behaald hebbende, heeft hij (Albrecht) zoowel aan de geestelijkheid als aan het volk, zeer zware schattingen opgelegd, en van de geheele geestelijkheid en van de kloosters de helft der inkomsten van een jaar geëischt en ontvangen. En hij, die kort tevoren tevreden was geweest met den 100sten penning, der inkomsten, heeft naderhand, zoowel hij als zijn zoon, zich niet willen vergenoegen met den 20sten penning." **)

Het is echter heel verklaarbaar, dat de Saksische hertog nu juist niet zachtere gevoelens tegenover de Friezen had gekregen.

Door Albrechts strenge ~~[illegible]~~ maatregelen voer een schrik door het Friesche land. Vele ingezetenen vluchtten naar Groningen of Utrecht; minder gegoeden naar de Zevenwouden. Nadat ze eenige weken buiten hun land hadden vertoefd, en hun geld begon op te raken, hebben ze zich aan Albrecht moeten onderwerpen. De dorpen moesten een zoengeld betalen van 100 tot 400 gulden, „nae richheit des volcks ende groetheid des misdades".

Toen de Saksische hertog aldus bijna geheel Friesland

*) V. ~~Schouwenburg~~, Alsv.
**) Paulus Rodophi, Proeliarius.

L Schaumburg

had onderworpen, sloeg hij zijn oog op de stad Groningen. ~~Met zijn leger ging hij de stad beleggen.~~ Na eenige weken van vruchtelooze belegering en nadat de pest onder zijn troepen was uitgebroken, trok hij weer weg met zijn soldaten. Ook was er muiterij uitgebroken onder de huurlingen. Als een staaltje, hoe de aanvoerders en vorsten afhingen van de luimen der huurlingen, geven we hier weer, wat Albrechts veldheer v. ~~Schouwenburg~~ zelf omtrent die muiterij mededeelt:

(Hertog Albrecht) „trok met al zijn volk, storm- en strijdtuig naar Groningen, van doel zijnde, het geschut te plaatsen en de stad te vermeesteren. Die van Groningen trokken naar buiten, vroegen om onderhandeling, hetgeen door den hertog toegestaan werd. Toen zij met hem in onderhandeling waren, gingen de krijgsknechten uit de stad tot de hertogelijke knechten, en spraken tot deze: „Wij zijn alle krijgslieden. Wanneer de hertog de stad met geweld of door onderhandeling wint, dan is het verder overal in het land vrede, behoeven wij geen dienst meer te doen en moeten weder trachten in vreemden dienst te komen („bossen rais laufen"). Wanneer echter de hertog de stad niet verovert, dan zullen zij van beide zijden ons knechten noodig hebben."

XVIII

Volgens v. Sch~~ouwenburg~~ kwamen de huurlingen tot een vergelijk; de stad zelve scheen mede in die richting te stoken. Het gevolg was, dat Albrecht van Saksen, niet meer op zijn leger kunnende vertrouwen, het beleg opbrak. Intusschen, zoo vervolgt v. Sch~~ouwenburg~~, „werd de edele en dierbare hertog ziek; hij wil zich naar Emden laten brengen en stuurt zijn reisbed en huiskleeding vooruit. Daar echter de knechten hun verraad en boozen handel, waaraan velen meededen, gaarne wilden voleinden, wilden ze den hertog niet laten trekken. Ze zeiden, hoewel dit niet waar was, de vorst zou hen nog achterstallige soldij schuldig zijn en dit was toch boven drie dagen niet. Toen de zieke vorst 's nachts wilde slapen, had hij niets om op te liggen, dan het stroo in zijn kamer gestrooid; zijn regenmantel werd onder zijn hoofd gelegd, totdat hem zijn bedgerei weer werd gebracht. Hij riep tot zich al zijn graven en edele ridders; deze kwamen en leenden en gaven hem daar aan geld en gouden kleinodiën wat ze hadden, ieder naar zijn vermogen. Heer Wilwolt (Sch~~ouwenburg~~) de hoofdman,

Een ging de veste belegeren.

Schaumberg

aumberg

aumberg

de

de

aumberg

leende daar een ketting, waard 800 gulden aan goed „nobel,' goud, waarmee de „schalk,. (~~boeven~~, knechten) geheel betaald werden, zoodat ze geen vordering of zelfs een schijn daarvan meer konden hebben. Nu moesten ze den hertog laten vertrekken."

Albrecht, die dus ziek naar Emden trok, verbleef daar en overleed in September van dat jaar. Zijn zoon George werd nu in Friesland zijn opvolger.

Toen het beleg voor Groningen was opgebroken, trok ~~v. Schouwenburg~~ von Schaumburg met een leger van 1500 man weer naar Friesland, om die streken te onderwerpen, die den hertog nog niet of nog niet weder hadden gehuldigd. Daarvoor viel natuurlijk ook in de termen Stellingwerf, want dit landschap „hadde noch toe dye tijt tot den Hartoge van Sassen niet geswoeren noch gehuldigt, noch gene schattinge noch tinse gegeven", zegt Worp. ~~Van Schouwenburg~~ Von Schaumburg sloeg zich met zijn leger neer te Oldeberkoop en deed de ingezetenen der verschillende dorpen aanzegging dat ze zich daar bij hem moesten vervoegen. De Stellingwervers deden nog eenigen tegenweer, doch ze waren te zwak om zich tegen het sterke Saksische leger met vrucht te kunnen verzetten. Ze zagen dit spoedig in en ze hebben dan eindelijk „den Hartogh geswoeren ende gehuldicht, ende een ytlich huys gegeven 3 gouden gulden ende daermede gesoent".

De Saksische aanvoerder zelf, die Stellingwerf onderwierp, vermeldt den tocht naar deze streek in zijn gedenkschriften: *) 102

„Nu hadden de knechten nog een maand te dienen en mochten niet voor Groningen worden gebracht, om redenen, boven beschreven (de muiterij der huurlingen). Maar niet ver verwijderd waren twee landstreken gelegen, die Albrecht nog niet hadden gehuldigd. Er werd besloten, dat de hoofdman met de knechten naar die oorden zou trekken en de inwoners tot de huldiging zou dwingen. De aanvoerder ging tot zijn vorst met medelijdende gevoelens („erbermlichen geberden") om afscheid van hem te nemen. De zieke heer vouwde zijn handen te samen, zegende zijn trouwen dienaar, in het geloof hem nimmer weer te zien, en beval hem zijn kinderen en dienaars in de liefde aan, gelijk hij aan hem betoond had.

„Heer Wilwolt begaf zich naar de knechten, gaf verant-

*) Die Geschichten und Taten Wilwolts von Schaumburg.

102

woording aan allen, zoodat ze tevreden waren. Met hen trok hij nu naar Friesland. Daar voorzag hij zich voor het volk en het materiaal van schepen en trok over een zeearm, voor de vijanden dit gewaar werden. Hij trok van de eene plaats naar de andere, zoodat de Friezen zich niet in grooten getale konden verzamelen. Daarom gaven deze zich gewonnen en deden hem volgens zijn rang en macht huldiging voor zijn heer.

Vandaar trok hij in Stellingwerf, in welke streek het tot een kleine volskverzameling kwam; doch men was niet zoo sterk, dat men het tot een ernstigen strijd durfde te laten komen. Echter, bij het aanbreken van den dag begonnen ze te schermutselen en het gelukte hen, om eenige knechten dood te slaan („und mochten etlich trosser erstechen"). Hierop rukte de hoofdman met zijn geheele macht tegen hem op, waarop ze zich ook overgaven en huldiging deden, gelijk de anderen gedaan hadden, hoewel in dit landje ongeveer honderd gehuchten, vlekken en goede dorpen liggen (bij hündert merken, flecken und gueter dorfer" — hier overdrijft Hauptman Wilwolt een weinig!).

Het pleit was eindelijk beslecht.

~~Het accoord was eindelijk afgeperst;~~ Het langst hadden de Stellingwervers den strijd volgehouden en ze zouden straks weer de eersten zijn, die zich weer gingen vergetten. ~~die trachtten de vreemdelingen weer te verjagen~~.

Bij Peter van Thabor vinden we nog melding gemaakt van een gevecht van de Stellingwervers met de Saksischen, dat plaats had, kort voor de onderwerping.

„Stellingwerf met zijn toebehooren wilde niet aan den hertog toebehooren, noch hem huldigen; maar het bleef vrij, al was het, dat de hertog vaak dreigde het landje te onderwerpen. Een aantal „lichte burgers" (voetknechten) van Sneek toog eens in Stellingwerf; men had bijeengeroofd honderd en twintig „hoefbeesten". Dit vernamen de Stellingwervers en ze ontnamen de Sneekers den roof, en vervolgden hen. Ze joegen hen in een „Woudkerk"; de Stellingwervers lieten hen daar blijven en belegerden hen niet.

Er volgden nu eenige jaren van betrekkelijke rust voor Friesland, hoewel het rondom woelde en broeide. Vele Friezen zwierven nog als ballingen rond; in 1501 namen eenigen dezer een troep huurlingen in dienst, die in Overijsel rondwaarde. Ze trokken er mee naar Groningen; deze stad, die niet alleen overhoop lag met de Saksers, maar ook met graaf Edzart van Oost-Friesland, nam de huurlingen in haar dienst

Hoewel, zooals we reeds zeiden, de Saksers verschillende hervormingen invoerden en het voor Friesland wel gewenscht was, dat door een krachtig bestuur de partijschappen onderdrukt werden, toch begon van jaar tot jaar de ontevredenheid tegenover de Saksische regeering grooter te worden. De militaire macht van den hertog verslond schatten gelds en steeds zwaarder werden de lasten die den huislieden werden opgelegd.

Steeds nog poogden de Saksers ook de stad Groningen in hun macht te krijgen. Zoowel in 1501 als in 1505 moest de stad een belegering doorstaan. Dat de inwoners der aangrenzende streken hiervan ~~allerlei~~ plezier beleefden en dat deze toestand demoraliseerend werkte ligt in de rede. Zoo verhaalt Beninga*) van het beleg in 1505:

De Saksers hielden de stad streng omsloten, zoodat niemand in of uit de veste kon komen. Toch gelukte het aan de inwoners vaak, om 's nachts bij troepen uit te breken: burgers, huurlingen en gevluchte Friezen („verloopene buyren uyt Vriesland, de de kunde hadden"). Er werd dan geroofd op de onderdanen van den hertog van Saksen. Eenmaal trok een gemengde troep van 50 man in den nacht naar Stellingwerf en haalde uit Oosterwolde „10 ofte 11" gevangenen en veel „plunderwaren van kleederen, potten, ketelen en wat gulden en sulverwarck".

De strooptochten aan beide zijden duurden voort tot in het volgende jaar (1506). Groningen schreef aan de Friesche kerspelen om brandschattingen; de Saksers daarentegen verboden de huislieden om aan de stad iets te geven. Sommige dorpen gaven in stilte en van

*) Sicke Beninga, Chronickei der Vrieschen Landen.

hen, die niets gaven, werden de goederen en vee „bij nacht gehaelt in de stadt. Aldus stonden de arme Luiden in grooter last."

Deze nachtelijke strooptochten der Groningers liepen niet altijd even goed af voor de ondernemers. Meerdere malen werden eenige der stedelijke soldaten ~~uitbrekers~~ gevat door de Saksische knechten. Deze gevangenen moesten dan een zwaar losgeld betalen; konden ze dat niet, dan werden ze mishandeld: de ooren werden hun van het hoofd gesneden; vrouwen werden de kleeren bij het middel afgeknipt; een vrouw zetten ze op elke „kinneback" een brandmerk; een man sneden ze beide ooren af en hingen die aan zijn hoed, terwijl ze zijn handen op den rug vastbonden. *)

Intusschen, de stad kon het in 1506 alleen niet langer bolwerken. Ze wilde echter niet voor den Saksischen hertog ~~gehaten Saks~~ capituleeren. ~~en nam daarom~~ ze vreesde, dat deze te machtig zou worden en nam daarom liever graaf Edzart van Oost-Friesland als baar heer aan. Deze vroegere bondgenoot van den Saksischen hertog werd daardoor diens tegenstander.

Van een strooptocht der Groningers en der mannen van graaf Edzart in 1514, toen de stad weer een belegering moest doorstaan, vertelt Beninga:

Een legertje van 400 ruiters en 600 voetknechten trok door Drente, om dat land te brandschatten. Men trok naar Beilen, Ruinen en Meppel; vervolgens naar Dwingeloo en Diever. De laatste plaatsen verzetten zich en inwoners van Stellingwerf kwamen hen te hulp. De troep van graaf Edzart was echter te sterk en verjoeg de Friezen en Drentenaren „en sloeg(en) daer wael een drie ofte vier doodt". Dwingeloo, Diever en andere kerspelen moesten daarop een boete betalen; Diever 1500 gulden. Het dorp Wapse, waar men weigerde de boete te betalen, werd verbrand.

Hield Groningen het uit, Appingedam daarentegen werd door de Saksers ingenomen. De Zwarte Hoop richtte hier een afgrijselijk bloedbad aan. Zij plunderden de kerk, het klooster en de stad, en nauwe-

*) Beninga, Alsvoren.

lijks verzadigd van bloed en buit, trokken de goddeloozen af, met achterlating van eenigen om de stad te bewaren. Er stond op dat tijdstip zulk een stroom van menschenbloed op den vloer der kerk, zoo als men zegt, dat de binnenkomenden tot aan de enkels door het gestorte bloed waadden". *)

Tot in 1514 hielden graaf Edzart en Groningen stand tegen George van Saksen; de toestand werd echter kritiek en daarom haalde Groningen als nieuwen beschermheer graaf Karel van Egmond, hertog van Gelre, het land binnen. Edzart trok zich nu spoedig mokkend en verontwaardigd terug. Spoedig zou nu de ellende ten top stijgen.

Zoodra de Friezen vernamen dat Groningen onderhandelde met den Gelderschen graaf, reisden er eenige hunner naar Karel van Egmond, om hem te verzoeken, ook Friesland van de Saksers te bevrijden.

Busken Huet **) teekent Karel van Gelder, den nieuwen „beschermer" van Groningen en Friesland aldus;

„Ridderlijkheid en vaderlandsliefde waren Karel van Egmond gelijkelijk vreemd. Behalve een graftombe in de Eusebiuskerk te Arnhem, is van zijn worstelstrijd in de herinnering der nakomelingschap niets overgebleven dan één lange streep geplunderde steden, platgebrande dorpen, aangespoelde matrozenlijken, zieltogende soldaten. Zijn buitengewone gaven zelf, zijn moed, zijn vindingrijkheid, zijn volharding, het ontembare in zijn aard, zijn hem en zijn land tot verderf geweest. In een tijd toen slechts de eenheid Europa van de barbaarschheid redden kon, heeft hij tot iederen prijs een onafhankelijk miniatuurvorst willen zijn, toonbeeld van den noord-europeeschen middeleeuwschen despoot in zakformaat, die niets voor den handel of de nijverheid, niets voor de kunsten of de wetenschappen, niets voor anderen doet, en tevreden is, zoo hij door het vergieten van stroomen burgerbloed, de dubbelzinnige vermaardheid zijner onbelangrijke voorvaderen handhaven, en uit

*) Rodolphi, Proeliarius.
**) Land van Rembrandt.

hun betwiste nalatenschap voor zich een hertogskroon redden kan."

Hoewel we van oordeel zijn, dat Busken Huet den Gelderschen hertog wat al te zwart schildert en hem te veel beschouwt in het kader van zijn eigen tijd, — het binnenhalen van dit heer beloofde evenwel niet veel goeds voor de noordelijke provincies. Als zijn bondgenoot ter zee zou aanstonds optreden Groote Pier, de man, die „van boer tot boekenier" opklom. Algemeen aanvoerder der Gelderdersche troepen was Maarten van Rossum, de „Geldersche Attilla der zestiende eeuw". *)

Als mensch en als staatsman stond hij veel achter bij de Saksische hertogen. Hij was het best te vergelijken met een vroeg-middeleeuwschen bendeleider.

Behalve de troepen, die Karel van Gelder naar Groningen zond, ging een legertje, bestemd voor Friesland, groot 700 man, scheep te Harderwijk. Het werd aangevoerd door den heer v. Schwartzenburg, terwijl eenige Friesche kopstukken als medeaanvoerders aanwezig waren, o.a. Jancke Douwama, van Oldeboorn, die „in Sevenwolden veel geacht ende ontsien" **) was en Frederik Roorda. Dit legertje landde in Gaasterland den 22 November 1514 en nam direct het stadje Sloten in. De Gelderschen werden „vriendelijk ontvangen door 't Friesche volk, dat de dure Saksische heerschappij moe was". ***)

Het zou echter niet lang duren of de meeste hoofdelingen en het volk hadden reeds meer dan genoeg van dezen „bevrijder."

„. . . in de maand October, heeft het leger van Karel, den Hertog van Gelder, waarvan bevelhebbers of kapiteinen waren de Graaf van Swartsenberch en dikke Hendrik van Arkelens, een groot deel van Friesland, in Westergo, aangevallen en bemachtigd, waarbij de Woudlieden zich voegden, met velen in Oostergo". ****)

Vanuit Leeuwarden rukte nu Grombach met de Saksers op, om Sneek te versterken, maar toen hij daar aankwam, op 24 November, vond hij die stad reeds in handen der Gelderschen. Twee dagen later was ook Bolsward reeds in

*) Pape. Levensgesch. Maarten van Rossum.

**) Worp, Alsv.

***) Huizinga, Gron. en Ommel. onder Karel v. Gelder.

****) Rodolphi, Proeliarius.

Is in de hoop door stoom van den Gelderschen hertog hun landstreek weer vrij te krijgen.

hun macht, want, zoo zegt Worp, de burgers van Friesland waren „goed-Gellersch" en hielpen deze voort.

Bij hun aankomst in Friesland riepen de Gelderschen, dat zij de vrijheid brachten. Ze wilden, uit naam van den Koning van Frankrijk, voor Karel van Gelder de vrije Friesche natie verlossen! De Stellingwervers waren met anderen uit de Zevenwouden de eersten, die zich vrijwillig bij hen aansloten.

Door de Saksische regeering was tot grietman van Stellingwerf aangesteld Lycle Eebles, „uyt het gheslachte Steenwijck ghesproten". *) Reeds in 1512 was hij Saksisch grietman, gelijk blijkt uit een brief, die hij in dat jaar aan den hertog zond. Hij meldde hierin, dat de inwoners zijner grietenij de buitengewone belasting (3 stuivers van den gulden) niet wilden betalen, omdat Schoterland, Smallingerland en meer grietenijen ook weigerden; betaalden die, dan zou deze grietenij dit ook wel doen. **)

Deze Lycle Eebles stond als Saksisch ambtenaar vermoedelijk niet erg in de gunst der Stellingwervers, althans hij moest het direct ontgelden. Hij had een slot of stins gebouwd te Nijeholtpade. Zoodra nu de Gelderschen waren geland, sloten de Stellingwervers zich bij hen aan en daags na de inneming van Sloten, reeds 23 November, werd door de Gelderschen, met goedvinden en zeer zeker steun der Stellingwervers, het huis van den grietman, Friesburg genaamd, belegerd. Lycle Eebles vluchtte en de stins werd genomen en geplunderd. Het volgende jaar werd het huis in brand gestoken, terwijl veel houtgewas van den grietman werd geveld.

Als aanvoerders der Stellingwervers en andere Woudlieden als bondgenooten der Gelderschen worden nu genoemd:

Murck Syrcxen, die Geldersch grietman werd van Schoterland en Stellingwerf (vermoedelijk zoon van den reeds eerder genoemden Syrck Murxs);

Fred. van Roorda, Geld.

*) Winsemius, Alsv.

**) Andreae, Nalezing Grietmannen.

grietman van Schoterland;

Sjoerd Sappes, Geld. Grietman van Opsterland;

Franke Roeloffs, in 1524 en wellicht eerder grietman van Stellingwerf; bij Worp genoemd „huysman van Stellingwerf". Vermoedelijk wordt dezelfde als Stelling betiteld door Beninga en woonde hij toen te Haule;

Jancke Douwama; deze schijnt in de Geldersche periode ook een tijdje grietman van Stellingwerf te zijn geweest. *)

Reeds dit zelfde jaar was Murck Syrcks druk in de weer om in de Wouden volk bijeen te krijgen voor de Gelderschen. „Oeck vergaerde Murck Syrcks te Sevenwolden en wolde daermede komen voer Oldecloester". **)

*) Douwama, Geschriften, pag. 243 en 551.

**) Worp, Alsv.

XX

De zaken begonnen nu voor den Saksischen hertog een ernstige wending te nemen. De Zwarte Hoop voelde er weinig voor om nog voor hem te vechten, „om datter geen gelt was". Deze legertroep zou spoedig door George van Saksen in den steek worden gelaten en door Karel van Gelder in dienst genomen. De middeleeuwsche huurlingen vochten voor ieder, die hen van geld en brood wilde voorzien. Welk een ellende een dergelijk leger over de landen bracht, kan men afleiden uit de volgende schildering van den Zwarten Hoop.

„Deze Zwarte Hoop, acht- of negenduizend man sterk, bestond eigenlijk uit Saksers, hannekemaaiers in het harnas, naar Friesland ontboden door een Saksisch hertog, die daar leenman of stedehouder van den keizer van Duitschland was. Misschien was op dat oogenblik nergens in Europa een volmaakter rooversbende te vinden dan deze uitgehongerde vreemdelingen, zonder dak, zonder kleederen, zonder voedsel, met geen andere middelen van bestaan dan hun zijd- en hun schietgeweer. Twee Saksische officieren, Andreas Pflug en Otto Schenck, waren hunne opperbevelhebbers. Een dozijn berooide Friesche edelen, met geweld den bedelstaf zoekende te keeren, waartoe de staatkundige partijschappen hen dreigden te veroordeelen, deden als luitenant dienst" *) 115

„Een samenraapsel van spitsboeven, waarvan velen het brandmerk hunner schelmerijen op den schouder droegen, of, door het missen hunner ooren, als misdadigers geteekend waren". **) 116

Toen de inval der Gelderschen in Friesland had plaats gehad, zond George van Saksen de Zwarte Hoop van Groningerland, waar hij lag, naar Friesland, om de Gelderschen te bevechten. Na Paschen van 1515 trok de troep op en den 23 April lag hij te Diever. Schwartzenberg lag met een vendel Gelderschen en vele Friezen in Stellingwerf om den Zwarten Hoop

*) Busken Huet, Land van Rembrand.

**) Bosscha, Neerl heldendaden.

daar te keeren. Ze waren hiertoe evenwel niet bij machte; het Saksische leger was veel te sterk. De Gelderschen en Friezen weken terug naar Groningen; de Zwarte Hoop, sterk 5000 man, trok brandendende en plunderende door de wouden, „insunderheidt die van Upsterlandt ende Smallingerlandt plagende". Den 26 April bevond hij zich te Dokkum. De Saksische bezetting van Franeker brandde nu Tzum, Lidlum voor een gedeelte op, „ende Lunkercke al heel". De Zwarte Hoop deed vervolgens een vijftiental dorpen in Wonseradeel en Wijmbritseradeel in vlammen opgaan.

117. Sicke Beninga *) schrijft van den tocht van den Zwarten Hoop door Stellingwerf enz.:

„Ze trokken door Stellinglingwerf, waar ze weinig schade deden: door Opsterland, waar twee huizen werden verbrand en veel goed werd geroofd, dat werd meegenomen. In Smallingerland deden ze groote scha door roof en brand, daar het heele landschap bijna werd uitgebrand. De reden hiervoor was, dat de inwoners den afgeloopen winter Saksers uit Leeuwarden hadden doodgeslagen. Ze trokken verder naar Franeker en Harlingen, waar ze goed logies en proviand konden krijgen, want de hoop was groot, te voet en te peerde. Daar waren boven de 400 ruiters met rijzige paarden".

Waren spoedig Westergo en de Zevenwouden van hertog George afgevallen, Leeuwarden, Franeker en Harlingen bleven nog steunpunten der Saksers. In 1515 werd Bolsward, dat Geldersch was geworden, door de Saksers belegerd. Er verspreidde zich toen in het leger de tijding, dat Murck Syrcks met de woudlieden kwam opmarcheeren om de stad te ontzetten. Het beleg werd daarop opgebroken.

Jancke Douwama was met een legertje Oostergoo ingetrokken, om daar de inwoners voor de Gelderschen te winnen. Hij werd door de Saksers uit Leeuwarden met een drievoudige overmacht, 1500 man, overvallen en moest wijken. Ye 1 sterk, Een deel van zijn troep vluchtte naar Unia-huis, waar een gevecht ontbrandde en 54 Geldersche Friezen den dood vonden. Thans kwam Murk Syrcks met de woudlieden te hulp, waarop de Leeuwarders werden verjaagd.

We vinden nog nader van dit gevecht gemeld, **) dat 118 „groote Merck Syrckx-zoon in de Geldersche en Bourgon-

*) Beninga, Chronickel der Vrieschen Landen.

**) Andrea, Nalezing grietmannen.

8°

dische tijden, en daartusschen, groote stoutheid en vroomheid voor zijn Friezen en Friesland heeft getoond en bedreven, zoowel tegen den Zwarten Hoop als tegen alle andere, die Friesland en de Friezen dachten of poogden te krenken en in het bijzonder door den slag bij Unia-huis bij Leeuwarden, waar hij met zijn Woud-Friezen ongeveer anderhalf duizend Saksische knechten weer naar Leeuwarden deed wijken en vluchten. Hij ontzette hierbij vier Friesche heerschappen, als Jancke Douwama, Jancke Oenema, Jouw Jouwsma en Sicke Douwes, ieder met honderd Friesche knechten, die door de vijanden of Saksers op het genoemde huis waren belegerd en omsingeld en op het uiterste gebracht".

Intusschen had de hertog van Saksen meer dan genoeg gekregen van zijn leen; hij ~~nam in 1515 de beenen en trok weer naar zijn land,~~ zijn aanhangers ~~en den Zwarten Hoop in den steek latende~~.

trok in 1515 weer naar zijn land.

„De hertog van Saksen, met zijn zoon, niet in staat, om de verfoeilijke duivels te betalen, is op de vlucht gegaan, na vooraf Friesland aan den woesten Zwarten Hoop overgegeven te hebben, om te moorden en te branden, zooals zonneklaar korten tijd daarna is gebleken. Toen dus de hertog George weg ging, viel de Zwarte Hoop over de Friezen, die den hertog van Saksen aanhingen. En van dien tijd heeft in Friesland de Godsvereering grootendeels opgehouden, daar vele geestelijken gingen vlugten, en zich buitenlands begaven, tot groot achterdeel aan de geregelde observatie en tucht.... De kloosters of conventen door geheel Friesland zijn, met uitzondering van eenige weinige, nadat alle voorraad verslonden was, van alle huisraad beroofd, de woningen gesloopt, de kostbare glazen vernield, en zoo op vele plaatsen ternauwernood aan den brand ontkomen". *) 119)

Bij al deze ellende kwam ook nog de pest woeden door het land.

„Terwijl het land aldus was gebracht in „tweedracht ende armoede, de landen bedorven, ende de meulens ghedemolieert ende afghebrandt zijnde, waardoor diere tijt ende honghersnoodt ontstaan moeste", zooals Winsemius zegt, droeg George van Saksen voor f 100.000 Friesland etc, over aan Karel V, koning van Spanje, hertog van Bourgondië, enz. De overeenkomst werd opgemaakt te

*) Rodolphus. Proeliarius.

Fin de eerste plaats

120

Delft den 8 Juni 1515. *) Weer een nieuwe heer met met nieuwe troepen zou oorlog voeren op en om Frieslands grond.

Het waren ~~meest~~ de ingezetenen van Harlingen, Franeker en Leeuwarden, die den nieuwen heer aannamen. Zij, die dit deden, en op het land woonden, trokken voor de veiligheid deze steden binnen.

Men raakte intusschen verlegen met den Zwarten Hoop. Men betaalde hem f 60.000 in geld en kleeding, wat de troep ook nog als achterstallig had te vorderen. De koning van Frankrijk nam — onder bevel van Karel van Gelder! — nu de benden in zijn dienst, en de huurlingen „reysden den 4 dach July ut Vrieslant nae Franckrik", zeer zeker door weinig Friezen betreurd.

Volgens Sicke Beninga hielden de Bourgondiërs een deel dezer troepen in dienst en trokken de anderen in twee colonnes uit Friesland. Het eene deel trok door Smallingerland en Opsterland, het andere deel door Langewolt en Vredewolt naar Drente. De huurlingen namen alles mee, wat ze konden drijven en dragen en op de wagens laden, als boter, kaas, vette runderen, vleesch, spek, eenden en ganzen, zoodat er langs den weg, dien ze gingen, niets meer overbleef, zegt Beninga.

De nieuwe Bourgondische regeering, maande nu de Gelderschgezinden tot gehoorzaamheid aan Karel V. De Geldersche Friezen, waaronder Murck Syrcks, antwoordden, dat ze liever in hun deuren opgehangen wilden worden, en een kwaden dood sterven, dan zich voor de Bourgondiërs en Hollanders te buigen.

De guerrilla bleef steeds doorgaan. Zoo vinden we aangeteekend, dat den 3en Juni de lieden van Zevenwouden en Stellingwerf met Schwartzenburg voor Oldeklooster lagen. **) Het schijnt, dat zich direct bij den inval der Gelderschen een aantal Stellingwervers zich als soldaten bij dat leger onder Schwartzenberg hebben aangesloten.

121

Den 11 September 1515 werd te Sneek een landdag gehouden van de Geldersche partij. Het geheele platteland was vertegenwoordigd, daar alleen de steden Franeker, Harlingen en Leeuwarden de zaak van Karel V aanhingen. Een aantal afgevaardigden werd benoemd, die met den Gelderschen hertog zouden confereeren over de te nemen maat-

*) Zie Winsemius, Schotanus, Schwartzenberg.

**) Schotanus, alsvoren.

82

regelen. Tot dit gezantschap behoorden o.a. Frederik Roorda en Franck Roelofs, „huisman uit Stellingwerf", zooals Worp hem noemt. Deze Frank Roelofs zullen we straks nog eens ontmoeten.

1516. De partij van Karel V of de Bourgondische verzocht aan den koning om hulp. Uit Holland werden nu gezonden 1800 mannen onder Floris van Egmond, die te Harlingen landden. Spoedig bezetten ze Bolsward. De Geldersche partij, waaronder weer de Woudlieden, trok direct naar Bolsward op, waarop de Bourgondischen weer terugtrokken naar Franeker en Harlingen.

XXI

Het was een vechten over en weer. Het gelukte aan de Bourgondischen vasten voet te krijgen te Dokkum en daar een versterking te bouwen. Van hieruit trok hopman Turck brandschattende in Groningerland, Smallingerland en Opsterland.

Een brandschatting in dien tijd beteekende ruïneering van de betrokken streek. De lansknechten moesten hierdoor voor een groot deel aan geld en goed komen, daar hun krijgsheer meermalen met een leege kas zat. Hierbij een schets van deze ongelukkige kaste, die in de donkere Middeleeuwen van het oorlogvoeren een beroep had gemaakt: *)

„Sinds den tijd van keizer Maximiliaan vormden de lansknechten de kern van het leger. Wanneer de oorlogvoerende landheeren door een leening bij de Puggers en Welfen of door omslagen bij de deelnemers het krijgskapitaal bijeengebracht hadden en de aanvoerders gevonden waren, werd het werfpatent om manschappen in de steden, dorpen en gehuchten rond gebazuind, waar zich veel werkloos proletariaat bevond. De beroemde naam van een aanvoerder, Sickingen, Freundsberg of een ander, deed dan de rondstroopende lansknechten bijeenkomen en weer krijgsdienst nemen. Bij hen kwam het boeren- en handwerkproletariaat; want reeds lang was de bodem niet meer in staat, alle boerenzonen te voeden en de reglementen der gilden maakten het aan de handwerkslieden moeilijk een bestaan te vinden. Dan blonk hem de lokstem van den werver zeer verleidelijk in het oor.

De jonge man, gezel of hongerende handwerker liet zich dan werven en trad in de rijen der knechten: ook omdat de krijgstoerusting niet zoo duur was, dat men die niet zou kunnen betalen. Er vormde zich dan een lansknechtenvendel, dat op 400 man werd gerekend; dit trok dan met pak en zak. met karren en kinderen en vrouwen naar de verzamelplaats van het regiment, waar de veldheer van

*) Emil Rosenow, Kulturbilder.

den krijgsheer het regiment formeerde, de knechten monsterde en inwijdde.

Deze troepen was het in de eerste plaats om een vlugge verrijking te doen. Het gewone maandsoldij was gering en was het kapitaal van den vorst verzwonden, dan moest de lansknecht vaak door bedreiging en muiterij de paar guldens los zien te krijgen. Men leefde van de requisities, die de proviandmeester de boeren afperste en vaak was de lansknecht tot hongeren veroordeeld, wanneer niet zijn vrouw, zijn liefje of zijn kinderen in den tros een hoen bemachtigden. De soldaat moest dus door allerlei extra's zijn soldij zien aan te dikken; vooreerst na een treffen met den vijand, door het slag- of stormsoldij, of door de plundering van het vijandelijke land. Wee daarom het landschap, waar de lansknechten doortrokken; wee het land, waar zij als overwinnaars binnentrokken! Roof, plundering, mishandeling, vrouwenschending, waren schering en inslag; verwoeste velden wezen den weg, dien de horde getrokken was. In den oorlog verwilderden deze knechten meer en meer. Verruwd, vervuild, besmet met allerlei ziekten, werden zij een ware landplaag, welker buitensporigheden ook door de strengste krijgswetten niet waren te remmen."

In 1517 werd door de beide Karels een bestand gemaakt van zes weken, beginnende 7 Maart. Zoodra dit bestand voorbij was, begon het vechten weer met frisschen moed. Karel van Gelder had een nieuwe legermacht aangenomen, rondzwervende huurlingen, en die naar Friesland gezonden. „Deze knechten waren wel acht dusent sterck."

Deze troep verdeelde zich over het Friesche land en trok her en der. Zoo vertelt Worp van een tocht op 22 Juni door Drente naar Kuinre. We vinden hiervan nader bij Beninga. *) Uit diens verhaal blijkt wel afdoende, dat zoowel vriend als vijand van deze troepen vreemde huurlingen had te lijden. Aan wiens gezicht kon men ook zien, of hij Geldersch

*) Sicke Beninga, Alsvoren.

of Bourgondisch was? En wat maalde de buitenlandsche huurling om partijen? Wanneer er slechts iets viel te rooven. Dokkum dat in handen was van de Bourgondischen, werd door de groote hoop Gelderschen belegerd.

Hoewel de stad met het blokhuis zich sterk verdedigden — bij de bestormingen werden een paar honderd aanvallers gedood — ze moest capituleeren uit gebrek aan proviand en kruit. Er werd nu een Geldersche bezetting in het stadje gelegd, en de rest van den troep richtte zijn schreden naar de Kuinre, een verwoeste streek achterlatende. „Want de hoop te groot was. zoo verdorven ze alle de Ommelanden, als Dongeradeel, Ferwerderadeel, Kollumerland, zoo ellendig, dat het niet te beschrijven is; zoodat er niets bleef: koe, kalf, paard, os, schaap, zwijn, bed, potten, ketels en huisgeraad. Ze spaarden geen kloosters, kerken, „kramen", noch Godshuizen. Vrouwen en meisjes werden geschonden; gelijk of men met Turken of Heidenen te doen had".

Deze edelaardige legertroep trok nu door Drente en Stellingwerf, alles meenemende, wat hij kon gebruiken. „Zoo was daar in Stellingwerf op de Haule een Stelling of Rechter, geheeten Franke. Daar waren ze reeds om uit geweest, toen ze nog voor Dokkum lagen, om hem gevangen te nemen; toen kwamen de buren daar echter zoo sterk bijeen, dat de knechten moesten wijken en ze werden vervolgd tot in Vredewold in het Niebuurder kerspel en negen hunner werden doodgeslagen." Was het wonder, dat de heeren, nu ze Haule weer passeerden en hun overmacht groot was, wraak namen? „En hierom verbrandden ze daar vele huizen op de Haule, Oosterwolde en Donkerbroek en deden daar veel schade en zijn voortgereisd naar Vollenhove en Kuinre". Hier wachtte hen Groote Pier met zijn vloot en onder diens bevel deden ze een inval in Noord-Holland, waar ze Medemblik en vele andere plaatsen in vlammen deden opgaan, „alsoe dat den

roeck van den brant voerdonckerde dye lucht in Westergoe". *)

De heer van Oost-Friesland die naar zijn land was teruggekeerd, nu Karel van Gelder Groningen in bezit had ontvangen, had thans een teveel aan troepen. Hij wilde de benden graag slijten en zond ze de grens over. De reeds uitgemergelde landzaten van Groningen en Friesland moesten er zich maar mee redden! Het was een duizendtal mannen, van het zelfde slag als de Zwarte Hoop. Ze zwierven van de eene streek naar de andere. „. . . doe se de cost in Langewolt op hadden, soo toogen se nae Upsterlandt en voort nae Drenthe" En ze aten en dronken van den voet op al wat de buren hadden. De ongelukkigen trokken verder naar Gelderland, waar echter de hooge heeren van de Bourg. partij, als de bisschop van Keulen, de hertog van Gulik en de Graaf van Kleef de handen ineensloegen en de benden achternajoegen tot Venloo. Hier werden 500 of 600 van hen doodgeslagen!

Hetzelfde jaar (1517) poogden de Bourgondischen vanuit de Zuiderzee de kust van Gaasterland tot Lemmer en Kuinre te brandschatten. Maar de Woudlieden en Gaasterlanders, „een volck in die tijden uytmuntende in koenheyt ende vromicheit van wapen" **) hebben, toen zij dit vernamen, de geheele kuststreek bezet, waarop de Bourgondischen naar Harlingen terugkeerden.

Een der Bourg. aanvoerders, Turck, brandschatte en plunderde dit jaar de Groninger ommelanden met eenige vendels. „Welcke saken verricht synde, heeft insgelijcks zijnen Leger te Bergom int Clooster gheslagen, van waer hij Smallingerlandt ende Opsterlandt, die met de andere Geldersche Woldluyden in verbontenisse waren, op ghelijcke wijse besocht ende gheplaecht heeft".

Vreeselijk moet de toestand in deze jaren in de noordelijke gewesten zijn geweest. Het landvolk was soms zelf aan-

*) Worp. Kroniek.
**) Schotanus, Kroniek.

gewezen op roof en plundering. Zoo hadden zich b.v. een honderdtal inwoners van Arum en naburige dorpen, wier huizen waren verbrand en wier goed was geroofd, verbonden tot een legertje. Ze zwierven brandschattend rond onder den naam van „Arumer Zwarte Hoop".

Den 21 Sept. 1517 werd er een bestand gesloten tusschen de beide Karels voor den tijd van zes maanden; dit bestand werd in 1518 met een jaar verlengd.

In 1519 gingen Jancke Douwama en een paar andere Friesche bevelhebbers der Gelderschen deze partij verlaten; ze hadden ingezien, dat met de Gelderschen verandering, doch geen verbetering in den toestand was ingetreden. In zijn gedenkschriften tracht Jancke Douwama zich te rechtvaardigen over deze daad. Maarten van Rossum, hoofdaanvoerder, vertrok van Sneek weer naar Gelderland.

In 1520 was het tooneel van den oorlog, die tenslotte tot een worsteling tusschen de beide Karels was geworden, meer naar het Zuiden verplaatst en woedde de strijd in Overijsel en Utrecht.

1521. Voor de laatste maal zou een Utrechtsche bisschop de wapenen voeren in deze streken. Het was Filips van Bourgondië. Het Sticht had met leede oogen de oorlogen der laatste jaren aanschouwd. Het moest machteloos toezien, dat geheele stukken van zijn grondgebied werden platgeloopen en verwoest door vreemde troepen. Drente, dat lang buiten de twisten was gebleven, en dat zich nog beschouwde als een onderdeel van het Sticht, ging thans ook voor den bisschop verloren. Karel van Gelder had Coevorden ingenomen en beschouwde nu ook Drente als zijn grondgebied. Na lang dralen — van Drentsche zijde had men hem vaak hiertoe aangezocht — zond nu in het najaar van 1521 de bisschop zijn veldoverste van Roggendorp met een vrij sterke macht naar Friesland, om daar de Gelderschen afbreuk te doen.

Dit bisschoppelijke leger landde te Kuinre, trok van-

daar naar Lemmer. Hier trachtten de Friezen en Gelderschen het terug te dringen, wat niet gelukte. Frederik Roorda. grietman van Schoterland werd hier door de Stichtschen gevangen genomen. Lemmer en een deel van Oosterzee werden door de Bisschoppelijken of den z.g. „Bisschops Hoop" verbrand. Vervolgens trok de Bisschops Hoop naar Doniawerstal, Schoterland, Stellingwerf, Achtkarspelen en Kollumerland „ende brandschatten al dese landen tot hoer wille, ende dye niet wolden geven, worden hoer huysen gebrant, ende dit schide om geen ander saeken, dan dat se den Geldersche partie hilden". *) 126

Hierop trokken ze terug, begin van 1522, naar Kuinre, welke plaats ze aan twee zijden in brand staken, „ende branden beide eynden op, ende het middelste bleef staan. Doe togen sy voert op in Drent ende schatten daer oeck, ende nae Lichtmisse toegen sy in Groningerlant". Eindelijk werden de benden door den graaf van Meurs, Geldersch bevelhebber, naar Westfalen verjaagd. Het deel van Kuinre, dat na den brand was blijven staan, ging op 3 Februari bij een inval der Friezen in vlammen op.

*) Worp, Kroniek.

126

Peter van Thabor *) vermeldt ook een en ander van de strooptochten der Stichtschen door Stellingwerf. Steenwijk herbergde, volgens dezen schrijver, ook bisschoppelijke soldaten; deze roofden met die van Kuinre in Stellingwerf „ende sy branden oec mede". De Stellingwervers vereenigden zich en verweerden zich zoo goed ze konden; ten laatste richtten ze een vendel op, waarvan hoofdman werd Peter Speelvogel (Peter Spielfoehvel) — waarschijnlijk een avonturier of vrijbuiter, zooals deze tijd vele moest vormen. De bisschoppelijken hielden dezen Peter voor een schelm en booswicht; daarom hingen ze — zegt de monnik van Thabor — al zijn ondergeschikten, die ze in handen kregen, op, „want toe Steenwyck ende toe Vollenhoe worden Friesche knechten ghehanghen". Hierbij voegde zich in de Wouden nog een hoofdman van een vendel, Douwe Doest, met een troep. Over en weer trachtte men elkaar zooveel mogelijk afbreuk te doen; „die Gellerse myt die Friesen toeghen somwylen int Sticht ende voer Steenwijck, ende deeden al dat sy mochten".

De Stellingwervers en andere Woudlieden waren zoo 't schijnt in dien tijd meer soldaat dan landbouwer; ze brandden in Lemmer, waarbij de kerk in vlammen opging. **) Dit deden dye Gellerschen myt die Friesen, om dat die Biscop hoep daer neyt in solde legghen". Een paar dagen na St. Martin trok het bisschoppelijk leger uit Kuinre, „omtrent 1500 man behalven dye grone tent (?)"; totaal ongeveer 2000 man, met tros, geschut enz. Het toog door Stellingwerf, Opsterland, Smallingerland tot Veenklooster

*) Peter van Thabor, Hist. van Friesland.

**) Peter van Thabor, Alsv.

etc.; onderweg werd geroofd, zoo veel men kon.

We moeten nog even een jaar terug, naar 1521, en vertellen van een aanslag der Gelderschen op Steenwijk, in welke stad de Bourgondischen en Bisschoppelijken lagen.

De heer van Meurs met zijn Gelderschen kwam in den nacht voor Steenwijk. Men liet de roode haan kraaien over twee molens en eenige huizen, die buiten de wallen lagen; de stad bleek echter te sterk bezet, om ze te kunnen nemen, waarom men het beleg weer opbrak. De stedelingen en de soldaten wilden zich wreken en een tocht werd ondernomen te „St. Maarten in den winter". Men trok roovende en „brandschattende groot geldt" door het land en brandde in Stellingwerf en Schoterland veel huizen op; verder in Oosterzee en Delfstrahuizen. Vervolgens ging de tocht naar Opsterland, Smallingerland en Achtkarspelen. Tenslotte trok de bende naar Drente, waar Frederik van Twickel, de door Karel van Gelder verdreven Drost van Coevorden, haar in zijn dienst nam.

De huizen der landlieden bestonden in dien tijd voor een groot deel uit hout, teenen, riet en stroo; ze waren betrekkelijk gauw gebouwd. We moeten ons echter toch afvragen, hoe het mogelijk was dat er nog wat overbleef of telkens weer wat aanwezig was om te verbranden en te berooven!

In Maart poogden de Gelderschen onder den graaf van Meurs en de Friezen van Stellingwerf, Schoterland en meerdere grietenijen nogmaals Steenwijk te veroveren. Want er lagen in die stad nog veel huurlingen van den keizer en den bisschop, „die daer in Stellingwerf roefden, branden en fingen", zegt Worp. Op den laatsten dag van Maart bestormde men de stad en veel Friezen en Gelderschen vielen hierbij. Een bekend bevelhebber der laatsten, Michel van Pomeren, vond mede hier den dood. Het beleg werd opgebroken en „reysden elck weder thuys".

Hetzelfde jaar poogden de Gelderschen nogmaals Steen-

wijk te veroveren; de stad Groningen leende hen hiervoor geschut. Daartegenover kreeg Steenwijk van Utrecht en Kampen geschut toegezonden. Wederom was de poging om de stad te nemen vergeefs.

Begin 1522 lag het Geldersche vendel, waaronder zich vele Friezen bevonden, in de Wouden; het splitste zich in tweeën, waarvan de eene helft zich in Stellingwerf en Sloten nestelde.

„In dit selve jaar van 22, omtrent onse Lieve Vrouwe Lichtmys, doe braken op die Bisschops knechten, die in die Cuner laghen, ende sy staken die Cuner aen brant ende sy toeghen op nae Vollenhoeff". *) Zooals we zooeven reeds vermeldden, werd hierop hetgeen nog was blijven staan van Kuinre, door de Gelderschen en Friezen aan de vlammen prijsgegeven. Volgens Peter van Thabor werden zelfs de schepen in de haven door hen vernietigd; alleen „die keerke met die schoel" bleven gespaard.

Men gaf elkaar van weerszijden niets toe!

Het is zeer moeilijk, een juist overzicht van den toestand dezer landen te krijgen in deze jaren. We meenen echter uit de vermelde feiten, die ons zijn overgebracht door de kroniekschrijvers, te kunnen besluiten, dat de Stellingwervers met de andere woudlieden zich steeds aan de zijde der Gelderschen hebben bevonden. In 1522 en misschien reeds eerder schijnt Stellingwerf — en het stond hierin niet alleen in Friesland — genegen te zijn geweest zich bij de partij van Karel V te scharen. We moeten dit afleiden uit het volgende:

In October 1522 werd een landdag gehouden te Leeuwarden, waar twee commissarissen van Margaretha, landvoogdes van Karel V, onderhandelden met de verschillende landschappen. Schotanus zegt, dat hierbij ook acht mannen waren „gheordineert, om de gebreecken ende fouten van de regeringe aen te teeckenen, ende den Commissarissen over te leveren. Sy hebben deze 23

*) Peter van Thabor, Alsv.

artyckelen gestelt, woer in vervat waren de klachten der Landen". Het vierde artikel nu luidde:

„De Stellingwervers waren tot Leeuwarden gekomen, om onder des Keizers hulde te gaan en door den Stadhouder afgewezen („afgeslagen").

Het waren niet alleen de Stellingwervers, die verlangden naar het einde van dezen verschrikkelijken krijg; heel het kapot geslagen Noorden hunkerde naar uitkomst uit deze ellende. Het einde van deze verwoestende oorlogen was reeds in zicht, doch eerst zou ook Stellingwerf nog eenige malen den geesel der huurlingen moeten ondervinden.

In hetzelfde jaar 1522 werd een groote strooptocht gedaan door de Gelderschen en Groningers naar Friesland, zoogenaamd om de Bourgondischen tegen te gaan, die weer nieuwe troepen hadden geland te Stavoren, bij welke troepen thans als aanvoerders waren ingedeeld Jancke Douwama, Jancke Oenema e.a., die voorheen de zaak der Gelderschen hadden aangehangen. Het landvolk werd weer de dupe van dezen tocht. Op den terugweg trok men door Smallingerland en Opsterland.

1523. De heer van Wassenaar, bevelhebber van de Bourgondischen poogde in den zomer van dit jaar de Zevenwouden onder der macht van Karel V te krijgen. Met een sterk leger, 3000 man, rukte hij op vanuit Leeuwarden. Hij trok naar Bergum en hierop verder de Wouden in. Het werd weer de bekende dreun: In Haskerland, Aengwirden en Schoterland werden vele dorpen verbrand, en in Smallingerland en Opsterland „deeden se grooten schaeden mit barnen en brandschatten, rooven en vangen, en dwongen de Landen dat se den Keyser mosten hulde, plicht en eede doen". *) Nu kreeg Stellingwerf van de keizerlijke troepen bezoek. Ze sloegen hun bivak op te Oldeberkoop en dwongen de Stellingwervers ook tot den eed voor keizer Karel V; tevens bevalen ze de volmachten van Opsterland, Smallingerland en „alle dye Sevenwolden, daer se niet hadden

*) Sicke Beninga, Alsv.

geweest" *) om daar tot hen te komen en Karel V hulde te doen. De Woudlieden hadden tevens een aanschrijving gekregen van den graaf van Meurs, om de Gelderschen niet af te vallen. De Woudlieden vielen den Gelderschen wel af en er zullen zeker twee redenen hiervoor hebben bestaan; ten eerste zullen ze hebben ingezien, dat Karel van Gelder de vlag zou moeten strijken voor den keizer; ten tweede waren ze niet bij machte en hadden ze de laatste jaren te veel geleden, om zich nog te verzetten tegen het overmachtige Bourgondische leger. En met den overgang van de Wouden was het met de macht van Karel van Gelder in Friesland gedaan.

Ook krijgt men den indruk, dat de woudlieden niet meer als één man de zaak van Karel V tegenstonden. Hiertoe zal ook medegewerkt hebben het overloopen van Jancke Douwama en andere aanvoerders uit de Wouden. Toen in 1523 het keizerlijke leger naderde, „toen gingen er veel priesters naar de Bourgondischen om met hen te spreken voor den Woldman. Zij zeiden, dat ze gelijk Sneek en de andere landstreken wilden handelen. Zij kwamen overeen, dat ze te Sneek zouden komen, om den keizer te huldigen". **) Het Bourgondische leger brak weer op en vertrok naar noordelijk Friesland. Toen de Woudlieden echter hoorden, dat de troepen weer waren afgetrokken, wilden ze zich niet houden aan de beloften door de priesters afgelegd, zegt Peter van Thabor, en ze hadden geen trek om naar Sneek te trekken en de keizer te huldigen.

In dezen tijd duikt ook Peter Speelvogel met zijn vendel van Gelderschen en Woudlieden weer op. De troep, die 300 á 400 man sterk was, lag in den zomer van 1523 te Steenkerk, een klooster bij Luinjeberd. Hij trok van hier naar Groningerland om zich daar met de Geldersche troepen te verbinden.

---

*) Worp, alsv.
**) Peter van Thabor, Alsv.

Hoe ten slotte de Woudstreek tot de partij van den keizer werd gebracht, verhaalt ons tevens Peter van Thabor:

„. . . Toen brak het groote leger (uit Dokkum) op, en trok naar Bergum en verder naar Opsterland; het kwam in Aengwirden en brandde te Luxwolde, op Sinte Peter ad vincula avond. Aengwirden werd grootendeels verbrand, het nonnenklooster Stenekerk bleef echter gespaard. In Nijehaske werd veel gebrand, in Oudehaske bleef de helft van het dorp met het pastoorshuis (Persoeners hus) gespaard, „want sy soenden". Haskerhorne kwam tot hen, om zich te onderwerpen, waarom dit onverbrand bleef. Westermeer werd geheel verbrand, gelijk Joure, zoodat daar zoo goed als niets bleef behouden. Snikzwaag behoorde, meende men, tot de „Lege Wouden", die reeds hulde gedaan hadden; daarom bleef dat dorp behouden en na een paar dagen deed het hulde. Oosterhaule, Nijega, Oldeouwer, St. Nicolaasga en Langweer en verder de dorpen tot Sloten en Lemmer; Oosterzee, Echten, Delfstrahuizen, allen deden zij den eed aan den keizer. Maar in Doniaga en Follega werd veel gebrand aleer men zoende; te Idskenhuizen werden een paar huizen verbrand. Alle deze dorpen deden den keizer de eed en daarbij moesten ze betalen vijf jaar tins, dat was 15 stuivers van den goudgulden. Te Teroele liepen alle mannen naar de Gelderschen, omdat ze den keizer niet wilden huldigen, maar de vrouwen zoenden voor haar huis en goed.

Toen dit had plaats gehad, togen de Bourgondischen naar Schoterland en Stellingwerf en dwongen deze streken tot den keizer; zoodat geheel de Zevenwouden den keizer huldigden".

Peter van Thabor somt nu geen verwoeste dorpen meer op, maar we kunnen moeilijk aannemen, dat Schoterland en Stellingwerf genadiger werden behandeld dan de andere grietenijen.

Nadat nu de geheele woudstreek was ten onder gebracht, legerden de troepen van v. Wassenaar zich te Donkerbroek en Haule („Dumbroeck ende toe Dumbroeckster haule; dat is op die Noerd Oester hoek van Stellinghe werff"). De Groningers en Gelderschen, van de nadering van dit leger op de hoogte, haasten zich om

voor de bedreigde grenzen mannen bijeen te krijgen. De derde man werd opgecommandeerd. Te Marum en Nuis verzamelden zich deze lieden. Bovendien trokken burgers der stad Groningen en Gelderschen uit, om te trachten de Bourgondischen uit de Woudstreek te verdrijven; deze benden trokken naar Drente. Onder de Groningers was ook Peter Speelvogel met zijn Woud-Friezen en Gelderschen. Intusschen werd het landvolk weer de dupe. Beninga schrijft hiervan: „ . . . . en worden de arme buren en huisluiden elendelycken bedorven, aen hun koeien, hooi, schapen, eenden, ganzen en verdere eetwaren, zoodat er niets over bleef, waardoor men niet meer straffen kon dan door branden."

„Toen het leger van den keizer Zevenwouden tot gehoorzaamheid en subjectie had gebracht, en lag in Stellingwerf te Oldeberkoop, zoo lagen de Gelderschen en Groningers te Marum. 's Keizers leger brak des Woensdags na St. Pieter (van Oldeberkoop) op en trok in de richting van het Geldersche heir te Sigerswolde. Toen het daar aankwam was het veen onbegaanbaar (quat), zoodat het daar niet over kon trekken. Des Donderdags reeds vroeg trok men over Bakkeveen naar Drente tot Roden, om de Gelderschen en Groningers om te trekken. Zoodra deze dit vernamen, braken ze op en trokken haastig terug naar de stad."

Het roof- en brandtoneel werd nu naar het platteland van Groningen verplaatst. De Bourgondischen dwongen de Ommelanders den keizer te huldigen en een boete van 32.000 goudguldens te betalen.

In de grietenijen der woudstreken werden nu overal grietmannen aangesteld, die de Bourg. partij genegen waren. Het gevolg was, dat nog eenigen tijd in sommige gemeenten èn een Bourgondische èn een Geldersche grietman zetelden. De ingezetenen — zegt Schotanus — waren dan gedwongen aan twee heeren hun belastingpenningen te betalen.

In Drente was Karel van Gelder nog heer en meester. In 1523 gelukte het hem eindelijk, Steenwijk te veroveren. De verovering en verwoesting van dit stadje willen we hier weergeven, zooals een tijdgenoot — de Groninger raadsheer Beninga — deze heeft medegedeeld. Het geeft weer een kijk op de verwildering der zeden in dit tijdperk.

Zoo was daar, zegt Beninga, een Schulte te Diever, Bernard ter Maat, die drie zoons had. Deze heeren beraamden een aanslag op Steenwijk; ze wilden er eenige Geldersche ruiters binnen brengen onder den schijn alsof het bisschoppelijken waren. De Steenwijkers roken lont en weerden de samenzweerders; ze namen een der zoons van den Schulte

gevangen en sloegen hem dood. „Dit moeyde den Schulten en sijn ander Soons". Ze vertrokken metterwoon naar Groningen. Hier broedden ze een nieuw plan uit. Men zou met de kermis, die aanstonds zou worden gevierd in Steenwijk, een zevental Geldersche soldaten in de stad zien te krijgen; dit zou gemakkelijk gaan, omdat „dan voele van den Landtsluiden toe karmisse queemen, elck mit syn vrunden vroolijck toe wesen". Alzoo geschiedde. Een troep van 200 Geldersche soldaten en 70 ruiters trok heimelijk uit Groningen naar Drente, om op het sein van de binnengesmokkelde knechten de stad aan te tasten; deze zouden daartoe „dat vuir daer ansteecken totten veechoornen".

De nacht na den kermisdag was daar; de stad lag in rust; „want elck vroolijck in den Karmisse gedroncken in de Bedde lach". Men vreesde niets en de wacht was vermoedelijk na den kermisdronk ook ingedut, althans er was „kwade waak", zegt Beninga.

Voor iemand het wist, waren er reeds 150 man Gelderschen in de stad geslopen; de trommen roffelden en de trompetten schalden. Door de straten klonk een gillen: „Gelder! Gelder!" De brandfakkel ging rond en voor nog de slaapdronken inwoners wisten wat er gebeurde, stond reeds de stad in lichte laaie. Alle inwoners, burgers, soldaten, zochten een goed heenkomen; naakt en barrevoets vluchtten ze uit deze hel. En zij, die gisteren nog rijk waren, waren thans straatarm; want de stad brandde geheel af met de kerken incluis, vervolgt Beninga. Alleen één kerk slechts bleef gespaard; en een zes- of zevental woningen.

„Wat geschrey en Jammer en geroep dat in der Stadt was van Priesteren, Vrouwen, Jonkvrouwen en kinderen mach elck Christen Mensche overleggen". De knechten nestelden zich in de puinhoopen om te zoeken naar „geldt, sulver, golt en tinwarck en kooperwarck".

Peter van Thabor, die ook het verhaal van de verwoesting doet, vertelt nog, dat de huurlingen veel roofden uit de „ryckste huzen; ende daer worden veel wagens geladen mit dat guet ende het wort ghebrocht toe Coeverden ende toe Gronynghen".

Stellingwerf kreeg ook dit jaar weer zijn deel van den krijg. Na een heertocht in Holland, kwam een groot deel der Gelderschen terug in Drente en een groote troep ruiters en voetknechten maakte een uitstapje naar Stellingwerf. De benden kwamen te Oosterwolde, Makkinga, Oldeberkoop en „daer omtrent", maakten gevangenen, verbrandden huizen en deden „een groot rooff van beesten". Met den buit trok men weer in Drente.

Dat de Gelderschen in Stel-

lingwerf roofden, zal zijn reden gevonden hebben in het feit dat dit gewest met de overige Zevenwouden nu ook tot Karel V was overgegaan.

Ook werd door de benden Opsterland bezocht; 's nachts trok men over het veen tot „Marum in Vreedewolt": den volgenden morgen vroeg viel men onverwacht Achtkarspelen Surhuizum en Augustinusga op het lijf. Ook hier hetzelfde lied. Ze „kregen een grooten roof van paarden, ossen en koeien en togen hiermee van stonden weder uit het land, door Vredewolt, naar Drente".

De Stellingwervers gingen zich wreken. We zien hen spoedig daarna met hun nieuwe heeren, de Bourgondischen optrekken om Steenwijk, of liever de puinhoopen van Steenwijk, weer op de Gelderschen te veroveren. Van Wassenaar trok met zijn troepen en de Stellingwervers naar het stadje om het te verrassen. De Gelderschen gingen loopen, toen ze hem zagen naderen; ze lieten hun geschut en proviand in den steek. „ . . . de Borgondschen en Stellinck Vreesen volgden starck nae"; die achterhaald werden, werden gedood. De Bourgondischen bleven hierop in Steenwijk liggen. De door de Gelderschen verdreven burgers kwamen nu ook weer in hun stedeke terug „en sloegen cleine huiskens weder op, daer se onderlaegen als se elendige arme luiden". *)

Nog eenmaal zou Stellingwerf de weeën van deze oorlog voelen en wel in 1524 volgens Worp, en in 1525 volgens Schotanus. Den 24 Mei vielen de Gelderschen Stellingwerf weer binnen om te brandschatten; maar vernemende, dat de huislieden door aanschrijving van den stadhouder met hun wapenen bijeenkwamen, zegt Schotanus, zijn ze spoedig weer afgetrokken. „Dit is de laetste schuddinge gheweest, die Frieslandt nae uijtbrakinge van de Geldersche Coorts gevoelt heeft". **)

Volgens dr. K. Huizinga had deze inval in Weststellingwerf plaats: „een inval van de troepen van den hertog, waardoor Weststellingwerf „velut rapide fulgure" werd getroffen."

Als Bourgondische grietmannen worden in 1525 genoemd: voor Weststellingwerf Lycle Eebles, die indertijd door de Gelderschen was verjaagd; voor Ooststellingwerf Vranck Roeloffs. In 1515 komt deze Vranck Roeloffs, „huysman van Stellingwert", voor als aanvoerder der Geldersch gezinde Woudlieden. Hoe nu zijn benoeming als Bourg. grietman te verklaren? Is hij misschien tegelijk met Jancke Douwama en Jancke Oenema overgeloopen naar de partij van Karel V? En is hij daarvoor met het baantje van grietman beloond? Lang heeft hij evenwel niet

*) Beninga Alsv

**) Schotanus, Kronick.

plezier gehad van zijn ambt. Hetzelfde jaar nog, 1525, werd hij vermoord. Andreae *) vermeldt: „Vranck Roeloffs, die door Jan Roeloffs (zijn broeder?) werd vermoord, vermoedelijk in datzelfde jaar. Deze had zich met eenige anderen te Oosterwolde in een hinderlaag gelegd, gewapend met een pertisaen (een soort van dubbele bijl of hellebaard) en hem daarmede aangevallen en afgemaakt. Den 4 Januari 1526 werd de moordenaar veroordeeld „met den sweerde geregt" te worden."

Staat deze moord in verband met den laatsten inval der Gelderschen? Moeten we aan een wraakneming denken? Zullen Jan Roeloffs en de „eenige anderen" nog tot de Geldersche partij hebben behoord en den grietman hebben willen straffen voor den afval van hun zaak?

De inval der Gelderschen in 1524 of 1525 in Stellingwerf was de laatste stuiptrekking van de Geldersche overheersching in Friesland. Onder het krachtige bestuur van Karel V kwamen er geleidelijk weer normale toestanden in het uitgeputte en uitgemergelde land.

We betreden hiermede evenwel een nieuwe periode in de geschiedenis en sluiten daarom hier onze aanteekeningen over de historie van ons gewest in de Middeleeuwen.

O. H. J. P.

*) Andreae, Nal. grietm.

PLAKBOEK

HENDRIK JAN POPPING

VANAF DE 15e EEUW.

Blz. 53 t/m 67

Van de twisten der Schieringers en Vetkoopers, die overig Friesland in de 15e eeuw verscheurden, vernemen we in deze streken eigenlijk zoo goed als niets. Wel schijnt het naburige Opsterland last van deze troebelen te hebben gehad, wat deze grietenij bewoog een verbond met Groningen aan te gaan in 1460. *)

Wel worden bij Worp en anderen omstreeks dezen tijd meermalen de „Vriezen uit de Wouden" genoemd in verband met de veeten der Schieringers en Vetkoopers; het is ons echter nergens gebleken dat of in hoeverre de Stellingwervers hierin mee betrokken waren.

Filips de Goede, die in 1469 stierf, werd opgevolgd door Karel den Stouten. Deze sloeg zijn begeerige blikken ook op Friesland en Groningen. De toen reeds machtige stad Groningen moest echter niets van hem hebben en steunde den keizer, Karels tegenstander. Karel sneuvelde in 1477 voor Nancy en van een tocht van hem naar deze landen is niets gekomen. In 1479 werd voor den keizer een „Algemeene schattinge over Vriesland" **) toegestaan door de Staaten van Oostergoo, Westergoo en Zevenwouden. Bij deze laatste landstreek noemt Schotanus speciaal Achtkarspelen, Kollumerland en Oostbroeksterland. Blijkbaar hielden de Stellingwerven zich hier afzijdig.

We naderen nu een tijdperk in de geschiedenis van Friesland, Groningen en Drente, dat misschien als het ellendigste door alle eeuwen heen moet worden aangeduid. Noord-Nederland zou in de laatste zes jaar der 15e eeuw en de eerste vijfentwintig jaar der 16e eeuw worden geteisterd gelijk Duitschland in den Dertigjarigen

*) Westendorp, Jaarb. van Groningen.

**) Schwartzenberg. Alsv.

oorlog. Ook ons gewest kreeg van die beroerten ruimschoots zijn deel. We zullen trachten zooveel mogelijk de feiten overzichtelijk aaneen te rijgen. Om een duidelijker beeld te krijgen van de toestanden, willen we echter eerst een korte schets van dit tijdperk geven.

De stad Groningen, als bondgenoote der Vetkoopers, voerde onderhandelingen met de Schieringers. Deze laatste waren echter bevreesd dat de machtige stad een te groot overwicht in Friesland zou krijgen. Ze riepen daarom de hulp in van keizer Maximiliaan, die hierop Otto van Langen naar Friesland zond. Eenige jaren bleef men onderhandelen; ten slotte riep Groningen op haar beurt de hulp in van graaf Edzart van Oost-Friesland. Daartegenover haalden de Schieringers hulp bij de benden van hertog Albrecht van Saksen, die in Holland voor den keizer opereerden. Deze troepen vielen in 1495 en 1496 Friesland binnen, en veroverden met behulp van hoofden der Schieringers Westergoo en Oostergoo.

In Maart 1498 boden afgevaardigden van Westergoo aan Albrecht van Saksen de heerschappij over dat landschap aan. Den 20 Juli van dat jaar werd Albrecht door keizer Maximiliaan benoemd tot gubernator of erfpotestaat over geheel Friesland en Groningen. Het was een handeltje onder de heeren vorsten. Albrecht had voor Maximiliaan Holland veroverd; de keizer was hem hiervoor 350.000 goudguldens schuldig. Maximiliaan had echter meer land dan geld en vond het heel geschikt dat hij Albrecht kon betalen door hem met een streek te beleenen, die hem overigens zeker vrij onverschillig liet. Alleen dan zou de keizer weer zijn rechten op Friesland kunnen laten gelden, wanneer hij Albrecht de 350.000 goudguldens terug had betaald.

Albrecht van Saksen deed nu zijn intocht in Friesland; Groningen hield echter haar poorten voor hem gesloten. Bij het beleg dier stad in 1499 werd Albrecht ziek, waarop hij nog in datzelfde jaar stierf. Hij

werd in Friesland opgevolgd door zijn zoon.

Groningen huldigde in 1506 graaf Edzard van Oost-Friesland als haar heer, om zich beter te kunnen verweren tegen de gehate Saksers.

In 1514 sloeg George van Saksen het beleg voor Groningen en nam hiervoor in dienst een bende soldaten, bekend in de geschiedenis onder den naam „Zwarte Hoop". De stad vroeg nu om hulp aan Karel van Egmond, graaf van Gelre. Deze zond hulptroepen, die niet alleen door de Groningers, maar ook door de Friezen der Wouden werden ingehaald als bevrijders, omdat men de Saksische heerschappij moe was. De roof- en moordtooneelen begonnen nu eerst goed. Verschillende benden trokken kris kras door het land. Het werd nu spoedig den Saksischen hertog te benauwd en hij droeg in 1515 voor 100.000 goudguldens Friesland weer over aan keizer Karel V.

Wel hadden de Saksische hertogen hooge schattingen geheven in Friesland; ze hebben daarentegen ook veel hervormingen ingevoerd. Dijken werden onder hun beheer versterkt; het Bildt werd ingepolderd; de floreenbelasting werd ingevoerd. In Stellingwerf verviel de aloude besturing door Stellingen; dit land werd nu voortaan als de andere Friesche gemeenten door grietmannen geregeerd.

Karel V begon nu troepen te zenden om de Gelderschen te verdrijven. Men vocht eerst met weifelenden uitslag; ten slotte moest echter Karel van Gelder de vlag strijken voor den Keizer. Men schreef evenwel reeds 1525 voor het met de tochten der Gelderschen in Friesland was afgeloopen.

Als machteloos toeschouwer zat de Utrechtsche bisschop dit alles aan te kijken, hoewel hij een paar zwakke pogingen deed om van zijn bisdom iets te redden, het bisdom dat geheel ten onder ging in den vernietigenden strijd tusschen de beide Karels. Toen Karel van Gelder zich geheel meester maakte van Drente, was dit landschap voor het Sticht verloren. En toen Karel V eindelijk

56

zegevierend uit den strijd te voorschijn kwam, was zijn macht zoo hoog gestegen, dat de bisschop de wereldlijke macht van het geheele Sticht aan hem moest overdragen.

Een nieuw tijdperk was hiermee aangebroken; geheel Nederland was vereenigd onder één scepter.

— — —

In het begin van het jaar 1495 „was een gemeen gerucht over all Vrieslandt" zegt Worp, dat de Saksische knechten in Friesland zouden binnenvallen. Huurlingen onder Nuttert Fox — of Neidhart Fuchs, zooals Schouwenburg hem noemt — kwamen om de Schieringers van Westergoo bij te staan. En hiermede was de ellende begonnen.

O.a. werd het stadje Sloten door de vreemde troepen bezet. De Stellingwervers en andere Woud-Friezen en Gaasterlanders kwamen overeen om hen uit het land te drijven. Zoo geschiedde o.a., dat de soldaten een schip met geroofde goederen naar Sloten zonden. „Als dit schip quam by Balck, doe hebben die Geestluyden ende Woltluyden dat schip genoemen, ende vijff knechten, die in dat schip by dat goedt waeren, dootgeslagen". *)

De woudlieden joegen vervolgens 40 soldaten in den kerktoren te Wyckel; tegen een goudgulden voor ieder liet men deze weer vrij uitgaan,

De woudlieden, Lemsterlanders en Stellingwervers, **) die zich te Wyckel ophielden, werden den 1sten December van dit jaar onverwacht overvallen door Fox met zijn hoofdmacht. Ze verdedigden zich dapper, doch moesten het veld ruimen, „ende daer werden wel hondert Vriezen geslaagen, ende veel gefangen; die ander ontlepent", zegt Worp. Hierop werd door de Saksers in eenige dorpen in de buurt van Lemmer geroofd en gebrand.

1496. De huurlingen en de Westergoo'sche Schieringers hadden zich dezen winter te Sneek genesteld. Tegen 't voorjaar beproefden ze Leeuwarden te overrompelen. Dit mislukte; onder koude en regen braken

*) Worp. Kroniek.
**) Winsemius. Kroniek.

Vier in Dankbare
herinnering Albr. v. d. Schaar

ze het beleg op. Om zich te verwarmen, staken ze het molenaarshuis voor de stad in brand, maar werden hierop door de Leeuwarders verjaagd.

In Sloten lag een gedeelte der troepen onder den hopman Lubbert Berenwout. Deze heeren ondernamen een strooptocht in de wouden, „alles plonderende en bedervende wat daer omtrent sijn mochte". De woudlieden van Lemmer, Eesterga, Oosterzee en van eenige dorpen der Stellingwerven klepten terstond de klokken, waardoor de huislieden werden bijeengeroepen. Men vervolgde de plunderaars en sloeg den hopman Berenwout met 50 man dood.

Na deze overwinning zetten de woudlieden een hooge borst op, zegt Winsemius. Ze bezegelden weer hun verbond en besloten met alle macht de vreemde troepen uit het land te drijven. Men wilde te dien einde Sloten en Sneek bestormen.

In grooten getale — er wordt geschreven van 8000 man — kwamen de mannen uit de woudstreken bijeen en men ging Sloten belegeren. Een gezantschap werd naar Leeuwarden en Groningen gezonden om hulp. Leden hiervan waren Edsart Douwama, Rinnert Hommertsma en Syrck Murcks. De laatste was meenen we hoofdman van de Schoterlanders en Stellingwervers.

Murck Syrcksen, vermoedelijk zijn zoon, was later grietman van Schoterland en Stellingwerf en mede een bekend aanvoerder der woudlieden.

Fox en Jongama rukten vanuit Sneek met de hoofdmacht op tot ontzet van Sloten. Ze voerden geschut mede, waarmee ze onder de woudlieden groote schrik en verwoesting brachten. Na een bloedig gevecht moesten de Stellingwervers en de andere Woudfriezen wijken, als gevolg van „onverstandt in krijges-ordre ende Wetenschap van Wapenen", meent Winsemius.

Hoewel velen reeds waren gedood en gewond, werd met woede het gevecht op het ijs van het Slotermeer voortgezet. De woudlieden geraakten aan „die mond van die meer", waar stroom was en het ijs zwak. Het ijs bezweek en een groot aantal Friezen verdronk daar. Een deel der woudlieden hield nog stand en vocht tot den laatsten man, opdat de vreemde knechten zouden zien, dat ze liever voor 't vaderland wilden sterven, dan in schande en oneer vluchten. *)

Het gerucht liep, dat er 1500 woudlieden waren gedood of in het ijs omgekomen. Hierop hebben twee priesters uit de Zevenwouden alle dorpen bezocht en bevonden, dat er 714 mannen waren gedood. Dit cijfer moge ons thans niet als hoog in de ooren klinken, het beteekende evenwel toch dat op één van de tien huisgezinnen in Stellingwerf en de andere woud-gemeenten een huisvader of volwassen zoon het leven had gelaten. En dit betrof slechts één der vele gevechten, die werden geleverd in dezen tijd.

bij Sloten

een onderzoek ingesteld

ongeveer

Al hadden ze den slag moeten verliezen tegen de beter uitgeruste huurlingen, ~~ze~~ hadden toch laten zien, dat ze nog waren van het slag der bisschopbevechters; ze waren een voorbeeld aan de Leeuwarders en Groningers, die hen hulp hadden beloofd, doch die hulp niet hadden verleend. Ze werden door dezen „jammerliken verlaten". **)

de woudlieden

Neidhart Fuchs,

~~Nuttert Fox~~, de „groote kapitein" genoemd, omdat hij een „seer groet lang man was, boven alle mannen in Nederlanden", **) was met een groot deel der vreemde knechten ge-

*) Winsemius en Worp.

**) Peter van Thabor, Historie van Friesland.

Na beëindiging van den slag

wond; hij erkende dat de Saksers den slag verloren zouden hebben, wanneer niet de woudlieden door de catastrophe van het breken van het ijs waren getroffen.

~~Nadat de slag was geëindigd,~~ beroofden en verbrandden de huurlingen Tjerkgaast en meer dorpen.

Gedurende den slag lagen de Leeuwarders te Woudsend; wanneer de woudlieden hadden gewonnen, dan hadden zij direct Sneek willen aanpakken; althans zoo [bewoordden ze later. Hier wreekte het zich weer, dat de Friezen niet een eenhoofdige leiding hadden. ~~was hun zeggen.~~

Een tijdgenoot, spoedig daarop zelf een aanvoerder der Friezen, Jancko Douwama van Oldeboorn, *) schrijft van dezen slag:

„Nu hebt ge na het vorenstaande wel begrepen, dat de Zevenwouden niet anders is of was dan een verbond, dat men met elkaar had gemaakt, om naast elkaar te mogen leven in vrede. Daar nu degene die woonden in de buurt van Sloten, dagelijks lastig gevallen werden, riepen ze de hulp van hun bondgenooten in, die hun daarop beloofd werd. En de Zevenwouden kwamen op een dag, daarvoor bepaald, om Sloten te omsingelen. Maar Goslijck (Jongama, Friesch aanvoerder der Saks.) met het grootste deel der knechten, die te Sneek lagen, kwam om Sloten te ontzetten. Het was in den winter, te weten op Sint Pontianus-dag. En toen de Friezen de knechten van Sneek zagen komen, stelden ze lieden aan, die de wacht om Sloten zouden houden; de anderen gingen de knechten tegemoet, om met hen te slaan. Toen ze nu handgemeen waren, geraakten de Friezen op de gracht, die uit Sloten in het meer loopt; waarop het ijs brak. En daar verdronken over de 700 van de beste lieden uit die landstreek. De anderen gingen thans vluchten. God moge de zielen troosten! Ze stortten hun bloed, om hun eigen goed te bewaren."

Friesch-Saksische troepen

De Friesche hoofdman der ~~huurlingen~~ eischte nu van de Zevenwouden een zware schatting. Zouden ze die niet willen betalen, dan zou hij met zijn leger oprukken en de geheele woudstreek in vlammen doen opgaan. Ondanks hun zware verliezen waren de woudlieden nog niet getemd; ze weigerden de schatting. Nogmaals vroegen ze om hulp aan de Groningers, die thans te Leeuwarden lagen, om [nogmaals ~~wederom~~ Sloten en Sneek aan te tasten. De Groningers zonden thans 400 man, die in Lemmer werden gelegerd. Peter van Thabor stelt het

*) Jancko Douwama, Boek der parpartijen.

getal der Groninger hulptroepen op 1000—1100 man, onder leiding van een van Groningens burgemeesters. Dit getal zal wel wat overdreven hoog gesteld zijn. De inwoners kwamen echter door deze „hulp" van den regen in den drop, want de Groningers „deden den huysman grote oncost ende scade in brandinghe, als van huysen ende schueren af te breken, ende veel ander quat, dat in den hemel riep". *)

In Mei vertrok deze troep naar noordelijk Friesland. ?

? Van een beoogd aanval op Sloten en Sneek was niets gekomen.

De jaren 1496 en 1497 verliepen met strooperijen over en weer. Het daarop volgende jaar hadden weer grootere gevechten plaats. Steeds meer krijgslieden van Albrecht van Saksen waren Friesland binnengekomen. Een troep van 150 man drong in de Wouden door, overal plunderende en brandende zooveel als in zijn vermogen was. De woudlieden verzamelden zich echter en verdreven de indringers. Vijftig dezer werden gevangen genomen en door de verbitterde menigte gedood.

Westergoo had zich intusschen geheel aan de Saksers onderworpen; zelfs legerden de Saksers zich in Dokkum. De Groningerlanders, bevreesd nu voor een inval, meenden de huurlingen zoet te moeten houden, door hen van alles aan te bieden. Vele kerksieraden werden daarom door hen verkocht om aan geld te komen; het heet zelfs, dat de Groningers de Saksers aanzetten, om Westergoo te plunderen, omdat dit landschap hun bezetting had verdreven. **)

Algemeene hulp was van den kant van Groningen niet te verwachten. Tusschen de stad en de Ommelanden bestond reeds een jarenlange strijd en vreeste ook de heerschappij. Terwijl de stad niets van de Saksische heerschappij wilden weten, sloten zich alleen meer Groningen houdende lingen uit de Ommelanden bij den hertog van Saksen aan.

De Saksische knechten ~~wilden~~ trachtten nu de Wouden intrekken maar de Zevenwouders verzetten zich en wilden geen schatting opbrengen. „Zij vergaderden wel ses dusent starck, ende meenden ende wolden slag teghen den knechten hebben, dair omme dat die knechten toghen ende volghen van Dokkum altesamen haestelicke." **)

De algemeene bevelhebber der Saksers, Willebrord van Schouwenburg, ~~wilde nu Leeuwarden belegeren~~. Opdat deze stad geen hulp uit de Wouden zoude ontvangen, probeerde hij eerst die streek tot onderwerping te brengen. Omstreeks Pinksteren 1498 reisde van Schouwenburg met ~~Nuttert~~ ~~Fox~~ Fuchs en de Friesche hoofden met een leger van 1000 huurlingen en 500 Friezen naar de Woudstreek. In den nacht werd gebivakkeerd in Akkrum, om daar te wachten op de kanonnen, die per schip van

(beter: Willebrord von Schaumburg) had plannen opgevat om Leeuwarden te nemen.

*) Peter van Tabor, Hist. Friesl.
**) Peter van Tabor, a.l.sv.

Sneek zouden komen, Toen de woudlieden dit vernamen, vergaderden ze een sterke macht en trokken naar Terhorne, waar ze de schepen met de kanonnen en levensmiddelen vasthielden. De inwoners van Oldeboorn hadden om hulp gezonden in de Wouden, „die daarop met zulk een snelheid aankwam(en), dat men niet kon geloven, dat ze zoo vlug hadden kunnen arriveeren." *)

Een deel der Zevenwouders trok naar Aalsum en haalde de balken uit de sluizen, om zoodoende de vijand daar te keeren. De Saksers en Westergoosche Friezen keerden hierop naar Sneek terug, na Akkrum te hebben geplunderd, medenemend zoo veel ze konden.

Op den Dinsdag na Pinksteren trachtte ~~v. Schouwenburg~~ de Wouden weer te naderen, thans via Stavoren. De inwoners der woudstreek **) kwamen overeen om gezamenlijk den inval tegen te gaan. Ze verzochten Leeuwarden om steun; de stad zond 300 mannen, die echter te laat arriveerden. Een treffen had nu plaats buiten Stavoren, niet ver van Laaxens, waarbij de Saksers weer van geschut gebruik maakten. De slag werd verloren door de woudlieden, die ook nu weer zonder hulp der Leeuwarders hadden moeten strijden. Beninga zegt, dat in dezen slag ook huislieden uit Langewolt en Vredewolt meevochten, en deze lieten daer veele dooden en gevangenen". Onder de gesneuvelde aanvoerders der woudlieden wordt genoemd Meyne Sjoerds van Haule. Met dit Haule zal Haule in Oststellingwerf zijn bedoeld, zegt v. Amersfoort in zijn aant. op Peter van Thabor.

Een uitvoerige beschrijving van den slag geeft de aanvoerder ~~v. Schouwenburg~~ zelf. ***)

De Saksische troepen volgden de woudlieden niet in hun gebied, wat er op wijst, dat ~~ze~~ wel teruggedrongen, doch nog niet murw geslagen waren. Wel schrijft v. Schouwenburg in zijn gedenkschriften: „Intusschen trok von Schaumburg in de streek der Zevenwouden, bedwong daar de boeren, zoodat zesduizend zijn heer huldigden". Er wordt hierbij echter geen jaartal genoemd, zoodat het moeilijk is te zeggen, op welk gevecht dit slaat.

Ook na deze nederlaag wilden de woudlieden zich niet buigen voor den hertog van Saksen, zegt Winsemius.

*) Douwama, Boek der partijen.

**) Worp noemt hier speciaal Stellingwerf, Opsterland Smallingerland en Gaasterland.

***) Die Geschichten und Taten Wilwolts von Schaumburg.

hun vrienden, de

Teerst

von Schaumburg

L "

T der Saksers, von Schaumburg,

deze

62

Schaumburg

t van de huldiging door de boeren op dit gebied slaat -

Wederom werd een sterk leger op hen afgezonden; de inwoners namen de balken uit de sluizen en dwongen de aanvallers weer naar Sneek terug te keeren. Gaasterland werd nu met een deel der „lage wouden" gebrandschat en deze streken gaven nu den strijd tegen van ~~Schouwenburg~~ op. Wellicht dat diens bericht ~~hierop slaat~~.

In ditzelfde jaar gaf Leeuwarden zich over aan de Saksers. Een deel der Zevenwouden, waaronder de Stellingwerven, bleef echter nog steeds volhouden. Ze versloegen de Sneekers, die een strooptocht ondernamen langs St. Nicolaasga, waar 17 huizen werden verbrand, tot in de „hooge Wolden", d.w.z. de zandstreek. Hierbij maakten de woudlieden eenige gevangenen, o.a. een zekere Leonard Zwitzer, die voor het behoud van zijn leven de som van 2000 goudguldens bood. Ze sloegen deze in echter dood gelijk de anderen, „met sulcken haet waren de Wolt-Luyden neffens den Sassenschen inghenomen".

Deze verbittering der woudlieden moet ons niet verbazen, als we lezen, hoe ze werden uitgeschud door de huurlingen. „Heer Wilbrort toech weder inn Sneeck, ende bleef aldair legghen mitten knechten ende brandscatte ende beroefde vele dorpen in die Sevenwolden; ende sommighe soenden mit hem; ende sommighe wolden niet soenen, ende meenden hem te weren; maar leider! (maar tot hun verluk). Sij stonden malcanderen niet trouwelic by; daerom dat sy verbrant worden onderwylen in sommige dorpen; ende dan nochtan soe mosten sie brantscattinghe gheven, ende hadden aldair boven hoer gueden verloren". *)

Bij overdracht van den 20 Juli van dit jaar ontving Albrecht van Saksen van keizer Maximiliaan het erf-potestaatschap van „Oostergoo, Westergoo, Zevenwouden, Groningen, de Ditmarsche-, Strand- en Worst-Friezen en Stellingwerf".

In het betrekkelijke stuk **) worden dus de Stellingwerven niet onder de Zevenwouden begrepen, doch nog als een apart landstraak beschouwd. ~~De~~ Onder de Ditmarsche-, Strand- en Worst-Friezen wordt Oost-Friesland verstaan.

Deze schenking — voor heerendiensten en geleende gelden — leek nu wel aardig; maar Maximiliaan had zelf weinig in te brengen in deze landen en Albrecht had alleen nog maar Westergoo en Oostergoo in handen. De andere streken met de machtige stad Groningen voelden niets voor zijn heerschappij.

*) Peter van Thabor, alsv.
**) Zie Worp, Winsemius, Schotanus.

Toch werd ~~[illegible]~~ nu ook de stad Groningen ~~werd nu eenigszins~~ beducht, dat het straks evenals Leeuwarden zou moeten bukken voor Albrecht. De stad bewoog den Utrechtschen bisschop, Frederik van Baden, om als tusschenpersoon beide partijen te Vollenhove te hooren. Eenige uitwerking had deze samenkomst niet.

F de bisschop voelde zich niets voor om als bemiddelaar op te treden.

In 1499 deed Albrecht zijn intocht in Friesland als Erfgoeverneur en Potestaat, en werd als zoodanig gehuldigd door Oostergoo en Westergoo. ~~Schouwenburg *) verhaalt:~~ „Hierop kwam hertog Albrecht. De groote prelaten, abten, graven, heeren van de ridderschap, en zij, die uit de steden hiervoor waren ontboden, trokken gezamenlijk den hoofdman (~~v. Schouwenburg~~) tegemoet. Ze verzochten hem, om voor hen den waarden vorst te ontvangen, omdat zij zelf diens taal niet machtig waren; hetgeen door den hoofdman „nach seinem verstant" in schoone bewoordingen werd gedaan. Men schonk den vorst veertien duizend gulden als welkom en verzocht hem, dit bedrag in genade aan te nemen. Ze trokken met hem voort van streek tot streek, van stad tot stad; men deed hem persoonlijk hulde en betoonde hem overal bovenmate groote eer; men bezette en bevestigde stad en land naar zijn goeddunken. De vorst regelde zijn bestuur en installeerde zijn Raad met zijn graven en heerschappen; tevens werden eenige uit het landschap tot Raden benoemd („zu mit ratn verordent"); hij richtte het gerecht en het recht in naar de beginselen van het Rijk. Zijn zoon Hendrik werd door hem aangewezen als heer en zijn plaatsvervanger, daar hij zelf weer naar zijn Koninklijke Majesteit moest vertrekken."

t Von Schaumburg vertelt dit als volgt:

E v. Schaumburg

Fuchs

In hetzelfde jaar, 1499, werd ~~Fox~~ met een troep huurlingen, sterk 400 man, naar Groningerland gezonden, om den graaf van Oost-Friesland te steunen in zijn strijd tegen de stad Groningen. De veiligste weg voor ~~Fox~~ was over zee, doch — zegt ~~Schouwenburg~~ — „hoewel Neidhart, gelijk meermalen gezegd, een dapper man was, zoo beteekende hij op het water niemendal, want mocht er wind opsteken en sloegen de golven hoog op, dan lag hij gelijk een lijk en was zeeziek („schiffkrank"). Daarom was hij over een tocht te water niet te spreken. Hij moest daardoor

t Fuchs

E von Schaumburg

*) Geschichten und Taten, alsv.

dicht langs de stad Groningen trekken. Het was in de stad bekend, dat hij naar Oost-Friesland wilde; 800 dienstknechten en 400 burgers maakten zich klaar en trokken hem tegemoet." Een slag ontbrandde; de troep van Fox werd verslagen en hijzelf sneuvelde. De Groningers namen zijn lijk mede en begroeven het binnen de stad. „Als hartoch Albert hoerde dat Jonker Fox sijn cappitein was doet geslagen, is hy seer drovich geweest, want dese Joncker Fox was dye meeste ende victorioste cappitein daer men in dye tyden wiste aff te seggen". *)

Hertog Albrecht reisde spoedig weer naar zijn land terug en liet het bestuur over Friesland over aan zijn zoon Hendrik. Deze, jong en onervaren, verbitterde de Friezen, vooral door het heffen van zware belastingen, zoodat hij reeds het volgende jaar, 1500, in zijn residentie Franeker, door de weer opgestane Friezen belegerd werd. Een getal van 16000 gewapenden belegerde in Mei van dat jaar de stad met haar garnizoen van Saksischen. Bijna geheel Friesland was in de wapenen; ook worden onder de belegeraars de mannen uit de Wolden genoemd. Toch . . . de Stellingwervers mankeerden op het appél! Wat was hiervan de reden? We zullen dit duidelijk maken.

De Westergoosche Friezen hadden de Saksers binnengehaald; Oostergoo, maar vooral de Zevenwouden en Stellingwerf ~~bevochten~~ de indringers en de hen steunende Westergoo-ers die met de wapenen trachtten geheel Friesland Saksisch te krijgen. Langzamerhand werden meerdere streken gedwongen Albrecht te huldigen. En nu, in 1500, was het nog alleen Stellingwerf, dat den harden kop er voor hield en niet wilde bukken. Bij den intocht van Albrecht had geheel Friesland hem trouw gezworen — alleen Stellingwerf ~~niet~~. En thans, pas had Albrecht Friesland weer verlaten, of de Friezen, die hem hadden ingehaald en zij, die hem later hadden gehuldigd, belegerden zijn zoon in Franeker. En hierbij wilden ze ook de Stellingwervers hebben, de Stellingwervers, die ze te voren onder het Saksische juk wilden brengen of die ze alleen hadden laten doorvechten. Maar deze schudden thans hun hoofd en zeiden: Jullie hebt Albrecht ingehaald, jullie hebt hem gehuldigd en ge hebt ons in den steek gelaten, zelfs hebt

*) Worp a.sv.

neem men uitrijft

thans

hadden
bevochten

had gewzigerd.

teuslotte

15

97

[. Gooit den Saksen er nu [als aanverder

ge getracht ons ook Saksisch te maken, ~~gooit hem er~~ zelf ook maar weer uit!

We willen Jancko Douwama, die zelf deze gebeurtenissen meemaakte, de zaak laten vertellen. *) Toen Westergoo en Oostergoo het beleg voor Franeker hadden geslagen, verzochten ze aan de Zevenwouden hen te helpen. De Wouden echter toonden zich hiertoe niet erg genegen. Een hunner voormannen, Edzart Douwama, die buiten het land vertoefde, adviseerde aan de Wouden, dat ze niet voor Franeker moesten trekken; „laten degene de pap koelen, de hem upgeslagen hadden".

„Daarom kwamen daar volmachten uit het leger naar Sloten, zoowel van Oostergoo als Westergoo en ze schreven vanuit Sloten aan alle oorden van de Zevenwouden en requireerden hen, om te komen bij hen, voor Franeker, op boete van te verbeuren lijf en goed, en daar nog bij de brand en de rechterhand. En deze mandaten waren gezegeld, door Wilke Ringia uit Westergoo en Sjoerd Aelwe uit Oostergoo. Van deze mandaten zou ik nog wel 3 kunnen toonen.

Daar is zooveel gedaan, dat alle Zevenwouden vergaderd waren op de schorren bij Hiaure. Daar werden de zendbrieven en de mandaten gelezen; ook werd daar gelezen de brief, die Edzart Douwema terug geschreven had. Zoo sprak een ieder daar, waartoe hij het meest geneigd was. Zoo was daar een priester onder de hoop, genaamd heer Hilcko, pastoor te Follega, die zeer verstandig was; die werd gevraagd en gebeden, wat het best gedaan of gelaten zou worden. Ziet, hij ging verklaren de hooge afkomst en geboorte van den Heer der Saksers, en hoe na deze verwant was aan zijn Keizerlijke Majesteit. Daarbij gaf hij te verstaan, hoe wij in groote rust, vrede en eendracht, liefdelijk en vriendelijk, een langen tijd met elkander geleefd hadden; en degene, die nu zulk een opstand in het land gemaakt hadden, waren (juist) zij, die den vorst van Saksen in het land gehaald hadden, en nu ons, met anderen, die niet genegen waren de Saksers te ontvangen, genoodigd en en gedrongen hadden; — biddende, dat ze dit wel rijpelijk zouden willen overwegen en dan hun conclusie in een betamelijk antwoord geven. Hij was een priester; het ging voor hem niet, om verder te raden".

De gezanten van Oostergoo

XVII

*) Jancko Douwama, Boek der partijen.

98

77

en Westergoo bleven echter aandringen. Ze zeiden, dat de Zevenwouden eigenlijk niets was als een verbond der streken, om elkander te steunen; de verschillende deelen behoorden echter òf bij Oostergoo òf bij Westergoo. De Zevenwouders behoorden mee te doen; dit was eerlijker, dan dat zij tegen hun eigen broeders zouden vechten.

Douwema vervolgt dan:

„Nu was daar nog een geacht man in het land, van tamelijken ouderdom, genaamd Obbe Igis; deze besprak den toestand ook zeer grondig. Wij behoorden en moesten, en waren schuldig om de algemeene landen gehoorzaam te zijn. — Hierop werd er niet veel meer gesproken, dan om gehoorzaam te zijn (n.l. aan Oostergoo en Westergoo). En er werd een dag vastgesteld, waarop men zich klaar zou maken om zich te presenteeren voor Franeker.

. . . . . .

Toen die van Stellingwerf hoorden, dat het gansche land besloten was, naar Franeker te trekken, en ze meenden hierin als reden te moeten vinden, dat ze mede hoorden onder Oostergoo of Westergoo, zoo wilden ze zich niet met de zaak bemoeien, omdat ze niet hoorden onder Oostergoo, noch onder Westergoo. Hoe streng ze ook werden aangemaand, ze gaven geen ander antwoord dan: Die den vorst van Saksen hadden gehuldigd, die behoorden hem ook te houden; en het verbond met de andere woudstreken dat wilden ze ook houden tot in den dood, zooals ze in andere tijden wel getoond hadden". Anders was er geen antwoord van hen te krijgen en hierop bleven ze thuis en kwamen niet mee voor Franeker. Alle landen waren hierop zeer vertoornd op hen. Ik geloof zeker, dat wanneer Franeker was overwonnen, de landen zouden Stellingwerf niet minder gestraft hebben dan de Israelieten straften Jabes Galat, omdat ze niet mede kwamen beleggen de stad Gabao, in de landen Benjamin.

Aldus zijn de laatsten de eersten geworden, en de eersten de laatsten; want degene, die nu kortgeleden de landen mede hebben helpen dwingen om Saksers te worden en daarop den Vorst met groote vreugde hebben ontvangen, dat waren zij, die thans het oproer en de rebellie waren begonnen. En in de geheele Zevenwouden was er geen mensch, die dezen handel had goedgekeurd en ze waren de laatsten, die zich onder den hertog hadden be-

geven, en niet met eigen wil, maar ze werden daartoe geforceerd; en ziet, deze zelfde lieden moesten nu met groote dreigementen er toe worden gebracht, om de Saksers het land weer uit te jagen. Stellingwerf was het laatste deel, dat zich nog verzette tegen de Saksers en ze zijn standvastig gebleven; nadat de Saksers echter Leeuwarden weer hadden gewonnen*) togen ze met al hun macht in Stellingwerf, te Oldeberkoop, waar de Stellingwervers hetzelfde is opgelegd als de andere deelen van Friesland. Het ontzet van Franeker gaf hun ook geen voorsprong (hoewel zij het niet hadden belegerd); maar ze werden hard gehouden in alle zaken, gelijk de anderen. Dit bracht de verschillende partijen weer tot elkaar. Ongelijke schotels maken ongelijke oogen."

Zoo werd dus Franeker belegerd door Oostergoo, Westergoo en de Zevenwouden, behalve dan Stellingwerf. De andere deelen van Zevenwouden schijnen echter toch ook weinig daadwerkelijken steun te hebben verleend, in ieder geval niet veel idee in deze beweging te hebben gehad. Niet dat ze veel voor de Saksers voelden, maar ze konden vermoedelijk de Westergoo-ers hun handelwijze niet vergeven. Winsemius klaagt dan ook over de weinige animo onder de belegeraars uit de woudstreken

„ . . . ende den gemeenen huysman oock indrong die winninge van 't Hoy, hetwelck ghemeenlijcken in Julio te geschien plach, zijn de Vriezen van malcanderen afghescheurt, door den afval der Woltluyden, die in danck (ondanks) der Edelen ende Commandeurs van den Schanssen na huys vertrocken."

*) N.l. na het ontzet van Franeker door Albrecht.

De eendracht ~~onder~~ onder de Friesche belegeraars was dus ook weer verre te zoeken.